

นิทานมงคลธรรม

โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก

๑ พระเทวทัตกับเจ้าชายอชาตศัตรู

เรื่องนี้รู้กันเป็นส่วนมากอยู่แล้ว ขอเล่าสั้นๆ

พระเทวทัตอยากเป็นใหญ่ อยากให้ญาติโยมนับถือเหมือนนับถือพระอัครสาวกและพระผู้ใหญ่อื่นๆ จึงไปคบหา
กับเจ้าชายอชาตศัตรู และทำการล้างสมองเจ้าชาย ให้ยึดราชบัลลังก์พระราชบิดา (พระเจ้าพิมพิสาร) อชาตศัตรูจับพระ
ราชบิดาขังคุกจนสิ้นพระชนม์ เทวทัตเองหวังจะเป็นใหญ่ หาวิธีกำจัดพระพุทธรูปองค์ต่างๆ นานา แต่ก็ล้มเหลว ในที่สุด
จึงถูกแผ่นดินสูบ

อชาตศัตรูหลังจากได้บัลลังก์แล้วก็บรรทมไม่หลับ สำนึกได้ว่าตนได้ก่อนันตริยกรรมยากที่จะแก้ไขเสียแล้ว จึงไป
กราบขอขมาพระพุทธรูป ฟังพระธรรมเทศนา ถวายตนเป็นสาวกนับถือพระรัตนตรัยตลอดชีวิต

อชาตศัตรูฟังธรรมจากพระพุทธรูป แทนที่จะบรรลุมรรคผล แต่เพราะได้ "บุดราภอน โคนตนเอง" แล้ว จึงได้อย่าง
มากเพียงศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัย พระพุทธรูปองค์นี้ว่า นี่เพราะผลแห่งการคบคนพาลสันดานชั่วอย่างเช่นเทวทัต
อชาตศัตรูจึงถวิลถวิล ดีที่พระพุทธรูปมาอุทิศช่วยไว้ได้ จึงพอทุเลาเบาบางลงได้บ้าง

พระพุทธรูปจะตรัสเตือนไว้ว่า "ไม่ฟังคบคนแล้ว ไม่ฟังคบคนต่ำช้า ฟังคบคนดี ฟังคบคนสูงสุด"

คำหลังทรงใช้ว่า "ปฐิตตม" บุรุษที่สูงที่สุด หมายถึงคนที่ดีที่สุด สูงด้วยคุณธรรม ไม่ใช่สูง 180 นิ้ว อะไรทำนองนั้น
หนา ขอรับ...

๑ ดาบสสอนบุตร

พระสิริมังคลาจารย์ยกมาสาธก เพื่อเตือนสติว่า การคบคนพาลไม่ดี มีแต่โทษ ไม่มีคุณเลย อีกเรื่องหนึ่งคือ เรื่องดาบส
สอนบุตร เป็นเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ในอดีตกาลอันยาวนาน โพน (เมื่อมีคำว่า โพน แสดงว่ายาวมาก ไกลมาก
ขอรับ)

ดาบสท่านหนึ่ง บำเพ็ญพรตอยู่ในป่าหิมพานต์ โอวาทที่ดาบสสอนลูกเป็นประจำ คือ อย่าคบคนพาลเป็นอันขาด

วันหนึ่งเมื่อบุตรชายเรียนศิลปวิทยาจนสำเร็จแล้ว อยากจะไปใช้ชีวิตในเมืองหลวงเยี่ยงสามัญชนทั่วไป ไปลาบิดา
บิดาก็ออนุญาต ก่อนไปได้ให้โอวาทบุตรว่า...

ผู้ใดไม่มีความชั่วทางกายวาจาใจ เจ้าไปจากที่นี่แล้วพบผู้หนึ่ง เจ้าจงคบหาท่าน ประพฤติตนเหมือนบุตรเชื่อฟังบิดา

ผู้ใดเป็นคนประพฤดิธรรม แม้เป็นคนประพฤดิธรรมปานนั้นก็ไม่ใช่ยิ่ง ไม่โอ้อวดคนอื่นว่าตนเป็นคนประพฤดิธรรม

เจ้าไปจากที่นี่แล้ว จงคบหาท่านผู้นั้น

ลูกเอ๋ย ถ้าแม้ว่าพื้นชมพูทวีปจะไร้มนุษย์ไซ้ เจ้าก็อย่าคบคนกลับกลอก ตลบตะแลง รักง่ายหน่ายเร็ว จงหลีกเลี่ยงคนชั่ว นั้นให้ห่างไกล คุณคนชั่วลาดหลิกอสรพิษร้าย คุณคนเกลียดคุณ หลีกหนทางอันเป็นอนคุณ คุณคนเดินทางหลีกทางอัน ขรุขระ

ลูกเอ๋ย ความฉิบหายทั้งหลาย มักเกิดขึ้นแก่ผู้ที่คบคนพาลสันดานชั่วแท้ เจ้าอย่าไปคบหาคนพาลเลยนะลูก เพราะการ อยู่ร่วมกับคนพาล นำมาแต่ทุกข์ ให้ห่างคนพาลไว้ทุกเวลา คุณดั่งห่างจากศัตรูอันร้ายกาจ

ลูกเอ๋ย พ่อขอรับรอง เจ้าจงจำคำของพ่อไว้ให้ดี เจ้าอย่าคบหากับคนพาลสันดานชั่วเป็นอันขาด เพราะการคบหากับคน พาลสันดานชั่ว มีแต่ทางพินาศและฉิบหาย

พึงโอวาทนี้แล้วคงเห็นลึกถึงความรู้สึกภายในใจของผู้เป็นพ่อไซ้ไหมครับ สั่งแล้วสั่งอีก อย่าคบคนชั่ว อย่ามั่วคนผิด เพราะคบคบเพราะพวกนี้มิแต่เสียคน เหม็นตั้งแต่ยังไม่ตายก็มีครับ...

๑ คนเกลียดคนพาลที่สุด

ดาบสท่านหนึ่งบำเพ็ญพรตอย่างเคร่งครัด กินผลไม้ที่หล่นจากต้น เมื่อผลไม้หมดแล้ว ก็เอาใบมันมากินหรือต้มน้ำดื่ม จนร่างกายซูบผอม ท้าวสักกะเทวราชต้องการจะทดสอบความเคร่งครัดของดาบส จึงจำแลงกายเป็นคนชรา ขึ้นแสดง อาการขออาหาร ดาบสก็เอาใบไม้ที่กำลังต้มน้ำดื่มมาให้จนหมด วันที่สองวันที่สามก็ทำอย่างนี้ จนพระอินทร์เห็น ใจ จึงสำแดงตัวแล้วกล่าวว่า เห็นความแน่วแน่ของดาบสแล้ว จะให้พร อยากได้พระอะไรให้เอ่ยปากขอได้ จะประทาน ให้ดังประสงค์

ดาบสว่า ถ้าอย่างนั้นก็ดีแล้ว อาตมาขอเพียงข้อเดียวคือ อย่าได้เห็น อย่าได้ยิน อย่าได้จับ อย่าได้สนทนากับคนพาลเลย

พระอินทร์จึงถามว่า คนพาลมาทำอะไรให้ท่านเจ็บช้ำน้ำใจหรือ ท่านจึงไม่อยากพบ ไม่อยากเห็น ไม่อยากได้ยิน และ ไม่อยากคบหา

ดาบสตอบว่า คนพาลไม่ได้มาทำอะไรให้เจ็บใจดอก แต่คนพาลนั้น ปัญญาทราวม ชอบแนะนำในสิ่งที่ไม่ควรแนะนำ และชวนชวายเป็นสิ่งที่มีโทษ

คนพาลแนะนำยาก เขาพูดด้วยดีๆ ก็โกรธ คนพาลไม่รับรู้ระเบียบวินัย คนพรวรค์นี้ไม่เห็นเสียเลยดีกว่า

เออ เนอะ อะไรจะปานนั้น...

๑ นกแขกเต้าสองตัว

มีนกแขกเต้าอยู่สองตัว พ่อแม่เดียวกัน เขาว่านกพันธุ์นี้พูดได้ ทำนองนกแก้วนกขุนทองนั้นแหละ บังเอิญคราวหนึ่ง เกิดพายุหมุน (ลมหัวด้วน) พัดพานกทั้งสองตัวไปคนละทิศคนละทาง

ตัวหนึ่งไปตกใกล้ที่อยู่ของพวกโจร ตกลงมายังกองหอกกองดาบพอดี พวกโจรมาพบเข้าจึงเอามันไปเลี้ยงไว้ และตั้งชื่อว่า "สัตว์คัมพะ" (แปลว่า ไอ้หอก เพราะตกลงใกล้ที่เก็บอาวุธ)

พวกโจรนั้นก็รู้กันอยู่แล้ว ยังชีพด้วยการปล้นฆ่า วันๆ ก็วางแผนว่าจะไปปล้นที่ไหน อย่างไร กิริยาอาการก็ไม่สำรวม พุดจากันแต่เรื่องฆ่าๆ ปล้นๆ มีงมาพาไว นกมันก็เลียนเสียงพูดของพวกโจร

อีกตัวหนึ่งไปตกที่สวนดอกไม้ของพวกฤๅษี พวกฤๅษีจึงเอาไปเลี้ยงไว้ ตั้งชื่อ "ปูปพะกะ" (แปลว่า ไอ้ดอกไม้) อาศรมของพวกฤๅษี พวกนักพรตก็จะพุดจาแต่ถ้อยคำอันไพเราะ นกก็จำไว้ และเลียนเสียงตาม

อยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้าปัญจาละเสด็จไปล่าเนื้อ พลัดหลงกับข้าราชการบริพาร เสด็จไปองค์เดียว ทรงพักผ่อนใต้ต้นไม้ใหญ่ ต้นหนึ่งกลางป่า พลันทรงสะดุ้งตื่น เพราะมีเสียงร้องว่า "ฆ่ามันเลย ปล้นมันเลย" ทรงนึกว่าพวกโจรจกมาปล้น ทรงหันไปตามเสียงที่ได้ยิน ก็ทอดพระเนตรเห็นนกตัวน้อยร้องเสียงคน จึงเสด็จต่อไปเพราะชินอยู่พวกโจรอาจตามมาได้

เสด็จไปถึงอาศรมของฤๅษี ขณะนั้นพวกฤๅษีไม่อยู่ มีนกแขกเต้าตัวเดียวเฝ้าอยู่ นกเห็นมีคนเดินเข้ามา ก็ร้องต้อนรับอย่างสุภาพว่า "สวาคะตัม" (แปลว่า ยินดีต้อนรับๆ)

พระราชาทรงพอพระทัย ที่ได้ยินเสียงนกร้องปฏิสันถารเช่นนั้น เมื่อพวกฤๅษีกลับมา จึงทรงเล่าเรื่องนกทั้งสองให้พวกฤๅษีทราบ

พวกฤๅษีจึงถวายพระพรว่า นกแขกเต้าสองตัวนี้ เดิมอยู่ในสิ่งแวดล้อมเดียว ภายหลังถูกพายุพัดพาไปตกคนละที่ ตัวนั้นอยู่กับพวกโจร จึงกล่าววาจาหยาบเลวแบบพวกโจร ส่วนตัวนี้อยู่กับพวกอาตมา จึงพุดจาไพเราะดังที่เห็นนี้

๑ ม้ามงคล

ม้าทรงพระราชารองค์หนึ่ง มีคนเลี้ยงชื่อ สิริทัต เป็นคนขาคี๋ยง เดินกะโผลกกะเผลก เวลาคนเลี้ยงม้าจูงม้า แก่ก็เดินกะเผลกตามลักษณะของคนขาคี๋ยง ม้าเดินตามหลัง เห็นเจ้านายเดินอย่างนั้น จึงกระทำตามบ้าง

จนวันหนึ่ง พระราชาทรงสังเกตเห็นม้าเดินผิดปกติ จึงรับสั่งให้ตามสัตวแพทย์มาตรวจว่าม้าป่วยเป็นโรคอะไร สัตวแพทย์ตรวจเช็กอาการโดยละเอียดก็ไม่พบอะไรผิดปกติ พระราชารับสั่งว่า มันต้องมีสิ ไม่อย่างนั้น ม้าของมันจะเดินขาเดียวอย่างนั้นได้อย่างไร ตรวจดูให้ถี่อีกครั้งซิ สัตวแพทย์ก็ตรวจโดยละเอียดอีกก็ไม่พบสาเหตุ มีนอยู่ตั้งนาน พลันสายตาเหลือบเห็นคนเลี้ยงม้าโยกเขยกเข้ามา ก็นึกได้ จึงกราบทูลพระราชารให้ลองเปลี่ยนคนเลี้ยงม้าดู ม้าอาจจะอาการดีขึ้นก็ได้

เมื่อเปลี่ยนคนเลี้ยงม้าให้เป็นคนขาคี๋ยงแล้ว สักพักเท่านั้นม้าของพระราชารก็เดินเป็นปกติ ไม่เดินขาเดียวอีกต่อไป

เล่านิทานเรื่องนี้แล้ว ผู้แต่งคัมภีร์ก็สรุปว่า...

นี่แหละคืออิทธิพลของการอยู่ใกล้ชิดกัน

ม้าชาไม่เคี้ยว แต่คนเลี้ยงขาเคี้ยว ม้าก็เลยเดินตามคนเลี้ยงที่ขาเคี้ยว นานวันเข้าก็เลยกลายเป็นม้าขาเคี้ยวไปด้วย

เรื่องมันก็เป็นประการฉะนี้แล...

๐ ช้างมหิพามุข

ช้างทรงของพระราชามือเมืองพาราณสี (คราวนี้ พระเจ้าพรหมทัต เจ้าเก่าครับ) ชื่อ มหิพามุข เป็นช้างมงคล ช้างดี สงบ
เสงี่ยม กิริยามารยาทเรียบร้อย เชื่องฟังความช้าง ภาษาบาลีท่านใช้คำสูงว่า

"เป็นช้างที่มีศีล สมบูรณ์ด้วยมารยาท ไม่เบียดเบียนใคร"

วันหนึ่ง พวกโจรมาวางแผนการปล้นอยู่ข้างๆ โรงช้างเสียงโจรพูดกันได้ยินไปถึงพญาช้างว่า ต้องไม่ปรานีมัน ม้ามัน
เลย กระทบมันเลย ถ้าใครขัดขืนก็ฆ่ามันให้ตายเลย

คงมิใช่ครั้งเดียวดอกครับ พวกโจรห้าร้อยนั้นลงมาช่องสุมปรึกษาหารือกัน ณ จุดนั้นบ่อย จนพญาช้างจำได้ ช้างได้ยิน
ดังนั้น ก็คิดว่าพวกนี้มาสอนเราให้ทำอย่างนั้น

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา มหิพามุขที่เคยแสนจะเรียบร้อย สงบเสงี่ยม ก็กลับกลายเป็นคนละคน พอนายความช้างมา จะพา
มันไปให้พระราชาทรง มันก็เฉย ไม่ทำตามเหมือนเคย ครั้นพอเคี้ยวหญ้ามันมากเข้า มันก็โมโห จับความช้างฟาดกับ
พื้นดินตายในทันที

ความคุณไปไหนก็เอามันไม่อยู่ จนรำลึกกันว่าช้างนั้นดุร้ายจริงๆ ที่ไม่ตกมัน แต่อาการมันก็เสมือนตกมัน บุโรหิตที่
ปรึกษาพระราชามีพิจารณาหาสาเหตุที่ช้างกลายเป็นเช่นนั้นอยู่นาน ในที่สุดก็สันนิษฐานว่า ช้างอาจได้รู้ได้เห็นตัวอย่าง
ที่ไม่ดีก็ได้ จึงกราบทูลพระราชาก็ให้ทดลองดู โดยนิมนต์สมณะผู้ทรงศีล มานั่งเทศน์นั่งสอนใกล้ๆ โรงช้าง
นั้นติดต่อกันหลายวัน พระคุณเจ้าก็เทศน์ว่าด้วย ศีล มารยาท ต้องมี กาย วาจา ใจ สงบไม่คิดเบียดเบียนใคร ไม่ทำร้าย
ไม่ฆ่าใคร ควรมีมารยาทงามอ่อนน้อมถ่อมตน ว่านอนสอนง่าย อะไรประมาณนี้

พญาช้างได้ยินบ่อยๆ ก็คิดว่า พวกนี้ต้องการให้เราทำอย่างนี้ จึงทำตาม ไม่ดุร้าย ไม่ฆ่าใครอีกต่อไป ความสูงใจให้ทำ
อะไรก็ทำตาม...

๐ ปริพาชกไหว้แพะ

ปริพาชกคนหนึ่ง โง่แกมหยิ่งคนหนึ่ง เดินเข้าไปยังเมืองพาราณสี ผ่านไปยังสถานชนแพะ (คงคล้ายๆ กับสถานที่ชนวัว
ชนไก่ อะไรทำนองนั้น) ที่มีคนสัญจรไปมาคับคั่ง

แพะตัวหนึ่ง เห็นปริพาชก ต้องการจะขวิดให้ถนัด จึงย่อกายลง

"แหม แพะตัวนี้ฉลาดจริง คนในที่นี้มากมายยังรู้จักว่าเราเป็นใคร แพะตัวนี้ตัวเดียวรู้ว่าเราเป็นผู้ทรงศีล" นึกว่าแพะ

มันกัมไหว่ตน จึงประนมมือรับ ประชาชนตะโกนบอกปริพาชกว่า "สาธุจี (พระคุณเจ้า) แพะกำลังจะขวิดท่าน รีบหนีไป"

"ใครว่า แพะมันไหว่เราต่างหาก" ปริพาชกตอบอย่างอารมณ์ดี

"สัตว์หน้าขนไวใจได้ที่ไหน สาธุจี รีบหนีไปเถอะ"

พระคุณเจ้าไม่สนใจ ยืนประนมมือรับ ไหว่แพะอยู่ แพะมันวิ่งเข้ามาอย่างรวดเร็ว เขาเขาเสยร่างปริพาชกลอยขึ้นแล้วตกลงพื้นดิน แกกกรวยกรางด้วยความเจ็บปวดแสนสาหัสก่อนสิ้นใจตาย

"ใครก็ตามบูชา (เคารพนับถือ) คนชั่วที่ไม่ควรบูชา ย่อมจะถูกคนชั่วนั้นทำร้ายเอา เหมือนเราผู้โง่เขลา ยกมือไหว้แพะ โคนแพะขวิดเอา นอนรอความตายอยู่ ณ บัดนี้"

นี่วาทะสุดท้ายของปริพาชกไหว่แพะ ก่อนสิ้นชีวิต ความก็แจ่มแจ้งแล้ว เพื่อให้เข้ากับบรรยากาศการบ้านการเมือง ที่มีการเลือกตั้งออกบ่อย ขอ "คอมเมนต์" เพิ่มเติมสักเล็กน้อย

นักเลือกตั้งทั้งหลายมักจะอ้างตนว่าเป็นคนดี เสนอน้ำมาให้ประชาชนเลือก แจกโน่นแจกนี่ สัญญาโน่นสัญญาที่นี่ ทั้งๆ ที่กฎหมายห้าม แต่เขามีวิธีการเลี้ยงบาลีกันอย่างเฉลียวฉลาด

หน้าที่ของประชาชนก็คือต้องใช้วิจารณญาณดูให้ดีหน่อยเถอะครับ คนที่ว่าคนดีๆ นั้นมันจริงหรือไม่ คืออย่างไรสมควรที่จะ "ยกย่อง" ให้ปรากฏไหม สมควรที่จะเลือกเข้าสภาไหม

นักการเมืองประเภท "ปริพาชกไหว่แพะ" ก็ป่วยการเลือกเข้ามา เป็นอับมงคลมากกว่ามงคล ส.ว.สมัครเข้ามาเพื่อถอดถอนนักการเมืองที่ทุจริต แต่ก็โดนถอดเสียเอง ก็ไม่ไหวเช่นเดียวกัน คุณว่าไหมขอรับ...

๑ การอยู่ในถิ่นเหมาะสม

มงคลต่อไป ภาษาพระว่า "อยู่ในประเทศที่เหมาะสม" ประเทศก็คือ "ถิ่น" อยู่ในประเทศที่เหมาะสม ก็คืออยู่ในถิ่นที่เหมาะสม เหมาะสมกับอะไร เหมาะกับการดำรงชีวิต เหมาะกับพฤติกรรมนั้นแล

สมมติว่าจะค้าขาย เช่น ขายกล้วยเดี่ยว ก็จะต้องมองหา "ทำเล" ที่จะค้าขาย ตรงไหนมีผู้คนผ่านไปมามาก ก็ตั้งร้านตรงนั้น รับรองค้าขายเจริญรุ่งเรือง

พระอรรถกถาจารย์เน้นว่า อยู่ถิ่นที่เหมาะสมทำให้เจริญนั้น มุ่งเน้นความเจริญด้วยคุณธรรม มากกว่าความเจริญทางด้านวัตถุ ท่านจึงกล่าวต่อไปว่า การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม คือ อยู่ในถิ่นที่จะมีโอกาสได้ "อนุตตรियะ" (สิ่งยอดเยี่ยม) 6 อย่าง คือ ได้เห็นยอดเยี่ยม เช่น เห็นพระพุทธเจ้า ได้ฟังยอดเยี่ยม เช่น ได้ฟังธรรม ได้ลาภยอดเยี่ยม เช่น ได้บรรลุนิพพาน ได้ศึกษายอดเยี่ยม เช่น ได้ฝึกฝนอบรมตน ได้ปรนนิบัติยอดเยี่ยม เช่น ได้อุปัฏฐากพระพุทธเจ้า และได้รำลึกยอดเยี่ยม เช่น ได้ระลึกพระรัตนตรัย

๐ วัฏกลิมาณพ

ชายหนุ่มชาวเมืองสาวัตถีคนหนึ่ง เห็นพระพุทธเจ้าแล้วจิตใจในรูปสมบัติอันงามสง่าของพระองค์ จึงตั้งใจมาขอบวชอยู่ด้วย เพื่อมีโอกาสเฝ้าดูพระสิริโฉม พระพุทธองค์ก็ไม่ตรัสอะไร

อยู่มาระยะหนึ่ง พระองค์ตรัสกับท่านแรงๆ ว่า "วัฏกลิประโยชน์อะไรด้วยการดูร่างกายอันเน่าเปื่อยนี้ ผู้เห็นธรรมชื่อว่าเห็นเรา ผู้เห็นเราชื่อว่าเห็นธรรม" จึงขับไล่เธอออกจากสำนัก

พระวัฏกลิน้อยใจ จึงหนีไปคิดจะปลงชีพตัวเอง แต่พระพุทธองค์เสด็จไปช่วยได้ทัน ในที่สุด วัฏกลิได้บรรลุพระอรหัตตผล

นี่แสดงว่า วัฏกลิอยู่คนที่เหมาะสม ได้มีโอกาสรับใช้พระพุทธเจ้า ได้ฝึกฝนตามหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา ได้รำลึกถึงความดีของพระพุทธองค์ และได้บรรลุมรรคผล

๐ นางวิสาขา

นางเป็นสะใภ้ของตระกูลที่ไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาถึงจะอยู่ในเมืองหลวง แต่ก็นับว่าไม่ใช่ปฎิรูปเทศ

ในกาลต่อมาด้วยความสามารถของนาง นางได้แปรถิ่นที่ไม่เหมาะ ให้กลายเป็นถิ่นที่เหมาะสมขึ้นมาจนได้ คือ นางพูดกับพระที่มาบิณฑบาต ขณะที่พ่อของสามีกำลังรับประทานอาหารอยู่และไม่ยินดีใส่บาตรว่า นิมนต์โปรดข้างหน้าเถิด คุณพ่อของดิฉันกำลังกิน "ของเก่า"

ทำเอาเศรษฐีโกรธมาก แต่เมื่อนางอธิบายว่า กินของเก่าคือ ที่ได้เกิดมาร่ำรวยในปัจจุบัน ก็เพราะบุญเก่าที่สร้างสมไว้ มาบัดนี้ไม่ทำบุญใหม่เพิ่มเติมเลย อาศัยบุญเก่าเท่านั้น เศรษฐีจึงสำนึกตน หันมาศรัทธาในพระพุทธศาสนา และสนับสนุนศรัทธาใส่ให้ทำบุญทำกุศลตามศรัทธาด้วย ไม่กีดขวางอีกต่อไป

๐ การทำบุญไว้ในปางก่อน

มงคลข้อต่อไป การมีความดีเป็นทุนเดิม หมายถึง ทำบุญมากสร้างสมความดีมาแต่อดีตมาก ความดีงามที่เราสะสมไว้แต่ปางก่อน จะคลบับดาลให้เรา มีความเจริญ

เรียนหนังสือมาด้วยกัน ผลัดกันสอบได้ทีหนึ่งกับที่สองเสมอ จบการศึกษาแล้วได้เข้าทำงาน ได้เงินเดือนเริ่มต้นเท่ากัน เหตุการณ์ผ่านไปสักระยะหนึ่ง คนหนึ่งประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน อีกคนหนึ่ง "แป๊ก" อยู่ในตำแหน่งเดิม

ถามว่ามีอะไรที่ทำให้สองคนแตกต่างกัน ตอบว่ามีบุญ หรือคุณงามความดีสะสมมาไม่เท่ากัน ภาษาไทยเรียกว่าวาสนาไม่ถึง บุญเก่ามีไม่พอ (บุญเก่าไม่จำเป็นต้องเป็นบุญในชาติก่อนเสมอไป ความดีงามที่มีอยู่ในชาตินี้แหละ

กำลังจะได้รับแต่งตั้ง แต่มีคนคิดว่าคุณสมบัติไม่เหมาะสม) เลยกินแก้ว

๑. ไก่จิ้งมี

ณ เทวาลัยนอกเมืองแห่งหนึ่ง มีไก่หลายตัวอาศัยอยู่ ก็นั่งไก่ตัวที่จับอยู่ข้างบนถ้ำยวดไก่อีกตัวข้างล่าง

"ใครซื้รดหัวข้าวะ" เสียงถามด้วยความโกรธ

"ทานโทษเพื่อน ไม่ทันระวัง แต่ไม่เป็นไรดอก ข้ามิใช่ไก่ธรรมดา ใครได้กินข้า จะได้กำหนดะพันหนึ่งไม่ทันข้ามวัน"

"กระจอก ถ้าใครกินเนื้อสันข้า จะได้เป็นพระราชินี ใครกินเนื้อติดหนัง จะได้เป็นเสนาบดี ถ้าเป็นหญิงจะได้เป็นพระมเหสี ใครกินเนื้อติดกระดูก จะได้เป็นขุนคลัง ถ้าเป็นพระจะได้เป็นพระอาจารย์ พระราชา" ไก่ตัวบนคุยบ้าง

คนหาพินคนหนึ่งกลับจากป่าไม่ทันประตูเมืองปิด จึงอาศัยนอนที่เทวาลัยนั้น ได้ยินดังนั้น จึงย่องขึ้นไปจับไก่ตัวบนเอาไปฆ่าอย่างอง่างดี แล้วชวนภรรยาไปอาบน้ำชำระกาย ก่อนกิน วางถาดไก่อ่างไว้บนฝั่ง อาบน้ำพาลงครึ้มอกครึ้มใจ จะได้เป็นพระราชามหากษัตริย์ บังเอิญขณะนั้น ถาดใส่ไก่อ่างถูกลมพัดแรงลงไปยั้งแม่น้ำ ลอยไปตามกระแสน้ำ

นายควาญช้างกำลังให้ช้างอาบน้ำอยู่ทางได้น้ำ เห็นเข้าจึงนำถาดไก่อ่างกลับไปบ้าน กำลังจะกินให้อร่อย คาบสรูปหนึ่งที่เป็นผู้คุ้นเคยกับครอบครัวของนายควาญช้าง รู้ว่าอะไรเป็นอะไรจึงรีบไปที่บ้านนายควาญช้าง เขาจึงนำไปไก่อ่างไปถวายท่าน คาบสนั่นเฉพาะเนื้อติดกระดูก แบ่งเนื้อสันให้นายควาญช้าง และเนื้อติดหนังให้ภรรยาของนายควาญช้าง ก่อนจากไปได้พูดเป็นปริศนาว่า "รักษาเนื้อรักษาตัวให้ดี ไม่นานโยมทั้งสองจะโชคดี"

สามวันต่อมา ข้าศึกยกทัพมาโจมตีเมืองหลวง พระราชาคิดพิลึกอย่างไร ไม่รู้ให้นายควาญช้างแต่งตัวเป็นพระราชาพระองค์เองปลอมเป็นทหารแล้ว ออกรบกับทหารทั้งหลาย บังเอิญสิ้นพระชนม์ในสนามรบ

พอสงครามสงบ เหล่าเสนาบดีเห็นว่า ไหนๆ นายควาญช้างก็ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากพระมหากษัตริย์แล้ว สมควรให้เขาเป็นพระเจ้าแผ่นดิน จึงยกนายควาญช้างขึ้นเป็นพระราชาปกครองบ้านเมืองสืบแทน

นิทานประเภท "ราชรถ" มาเลย

แต่ก่อนมีมากมายหลายเรื่อง แต่พิเคราะห์ให้ดี

คนที่ราชรถจะมาเกยได้ ต้องมีคุณสมบัติเหมาะสม

เนื่องจากได้สร้างบุญกุศลไว้มาก

คนตัดพินมองเห็นตำแหน่งใหญ่โตอยู่แค่เอื้อม

แต่ก็ซวดได้เป็น...

อย่างนี้พระท่านว่าไม่มี "บุพเพกตบุญญาตา"

แปลว่า บุญไม่ถึงครับ

๐ การคบบัณฑิต

เมื่อไม่ให้คบคนพาลสันดานชั่วแล้ว ท่านก็บอกให้คบบัณฑิต ซึ่งบัณฑิตในที่นี้ไม่ได้หมายถึงคนคงแก่เรียน ได้สติสูงๆ ไม่เกี่ยวข้องกัน ท่านหมายถึงคนที่คิดดี พูดดี ทำดี และคนที่ดำรงชีวิตโดยใช้ปัญญา

คนที่คบบัณฑิตอีกทีหนึ่ง คือ คนที่ทำเป้าหมาย 2 ประการสมบูรณ์ เป้าหมายระดับพื้นฐาน คือ ทิฐุธรรมมีกัตตะ (พึ่งตนได้ในทางเศรษฐกิจ) เป้าหมายขั้นที่สอง คือ สัมปรายิกัตตะ (เจริญด้วยคุณธรรม) ท่านไม่หมายสูงไปถึงคนที่บรรลุ มรรค ผล นิพพาน เพราะหายาก ใครพบก็นับว่าเป็นบุญของผู้นั้น

ที่ท่านว่าคบบัณฑิตเป็นเหตุให้ถึงความเจริญ ก็เพราะบัณฑิตจะไม่ทำตนและคนที่ทำตามคำสอนของตนถึงความพินาศฉิบหาย ตรงกันข้าม กลับได้ความสำเร็จและความสุข ขอนำนิทานของท่านมาประกอบดังนี้

มหาสุตโตสม

เรื่องนี้ค่อนข้างยาว พระสิริมังคลาจารย์นำมากล่าวเฉพาะคำคมที่เน้นพราหมณ์สอน มหาสุตโตสมว่า การคบกับสัตบุรุษนั้นคุ้มครองเขาได้ดีกว่าสมาคมกับพวกอสัตบุรุษมากมายเสียอีก

เรื่องมีอยู่ว่า พระราชาเมืองพาราณสีชอบเสวยเนื้อทุกวันขาดไม่ได้ พ่อครัวก็ปิ้งเนื้อถวายทุกวัน วันหนึ่งเป็นวันพระหาเนื้อไม่ได้ จึงไปตัดเอาขาคนที่ตายใหม่ๆ ในป่าเข้ามาอย่างมาปิ้งอย่างดีถวาย พระราชาติดใจในรสเนื้อ จึงซักถามจนได้ความจริงว่าเป็นเนื้อมนุษย์ จึงสั่งให้พ่อครัวไปหามาให้เสวยทุกวัน จนนักโทษในคุกหมด

หลังจากนั้น จึงสั่งให้พ่อครัวดักจับคน มาเอาเนื้อส่วนที่ดีที่สุด มาปรุงอาหารถวาย จนถือทั่วเมืองว่าเกิดมีโจรอำมหิตฆ่าคนเพื่อเอาน้ำเนื้อไปกิน เสนาบดีจึงวางแผนจับได้ สืบไปจนกระทั่งรู้ความจริงว่าพระราชาเป็นตัวละครสั่งให้พ่อครัวทำ

เสนาบดีจึงขอร้องให้พระราชาเลิกเสวยเนื้อคน แต่ไม่สำเร็จจนกระทั่งต้องเนรเทศออกจากเมือง เมื่อออกจากเมืองไป เขาก็ไล่จับคนกินเนื้อ จนได้ชื่อว่า มหาโจร โปริสาท (โจรกินคน) เป็นที่หวาดกลัวของประชาชน

วันหนึ่งมหาโจร โปริสาทไปจับพราหมณ์ที่กำลังจะข้ามน้ำเอาใส่บาฏกหนีไป ชายฉกรรจ์ที่รับจ้างพราหมณ์จะพาข้ามน้ำวิ่งตาม โปริสาทเหยียบต่อไม้แหลม ต่อไม้ทะลุฝ่าเท้าเลือดอาบจึงปล่อยพราหมณ์ แกโยกเขยกหนีรอดไปจนได้ ไปพักอยู่ใต้ต้นไทรใหญ่ บวงสรวงเทพบนต้นไม้ว่า ถ้าแผลหายเร็วๆ จะนำเอาอภัยธิษฐานจากพระนครทั้งหลายมาเช่น ไหว้บูชา บังเอิญไม่ถึงเจ็ดวันแผลก็หาย แกก็เข้าใจว่า เป็นเพราะอานุภาพเทวดา

จึงไปจับเอาอภัยธิษฐานจากเมืองต่างๆ มาผูกเท้าแขวนให้ศีรษะห้อยลง เทวดาที่สิงอยู่บนต้นไม้เห็นความทารุณของโปริสาทจึงแจ้งแลงกายเป็นนักบวช โปริสาทคิดว่านักบวชที่เท่ากับภัยธิษฐานมาเช่นเทพเจ้าก็คงจะดีเหมือนกัน จึงวิ่งไล่จับไล่ทำไรก็ไม่ทันนักบวชนั้นจึงสำแดงตนว่าเป็นเทพบนต้นไม้ใหญ่ จึงสั่งว่ายังขาดพระราชาอีกองค์ คือ มหาสุตโตสม ให้ไปนำตัวมา ไมอย่างนั้นพิธีกรรมนั้นจักไม่สมบูรณ์

โปริสาทจึงไปจับมหาสุตโตสม แต่มหาสุตโตสมรับปากจะฟังธรรมจากพราหมณ์ในวันรุ่งขึ้น มหาสุตโตสมจึงขอให้

โปริสาทปล่อยกลับไปฟังธรรมก่อน เสร็จแล้วจะกลับมา โปริสาทขอค้ำมั่นว่าจะมาแน่ๆ จึงปล่อยตัวไป

และแล้ว โปริสาทก็ต้องทิ้งในความเป็นผู้มีสติของมหาสุตโตสม ที่กลับมาตามสัญญา มหาสุตโตสมกล่าวสอนให้ โปริสาทเลิกกินเนื้อมนุษย์ ด้วยการยกเหตุผล และเล่าเรื่องในอดีตมาประกอบ โปริสาทขอฟังธรรมที่มหาสุตโตสมเอา ชีวิตเข้าแลกเพื่อไปฟังว่าดีอย่างไร มหาสุตโตสมจึงกล่าวให้ฟัง โปริสาทจึงพอใจและจะให้พร ขอให้มหาสุตโตสมขอ มา 4 ข้อ

มหาสุตโตสมขอให้โปริสาทมีอายุยืนปราศจากโรค ข้อสอง ขอให้ปล่อยกษัตริย์ทั้งหลายที่จับตัวมา ข้อสาม ขอให้ส่ง กษัตริย์เหล่านั้นคืนเมือง ข้อสี่ ขอให้โปริสาทเลิกกินเนื้อมนุษย์ เมื่อโปริสาทออก ไม่ได้กล่าวให้พรข้อสุดท้าย มหาสุตโตสมก็ท้วงว่าไม่ควรเสียสัจจะ ตัวท่านเองยังรักษาสัจจะ แล้วโปริสาทที่เคยเป็นกษัตริย์ จะทำลายสัจจะเสียย่อมหา ควรไม่ โปริสาทจึงให้พรทั้งสี่ตามที่ขอ ในที่สุดกลับเนื้อกลับตัวเป็นคนมีศีลธรรม เลิกกินเนื้อมนุษย์ และไม่ทำบาป อีกต่อไป

สรุปว่า การคบบัณฑิตเช่นมหาสุตโตสมนั้น ทำให้คนชั่วคนบาปเลิกทำชั่ว มีสติเป็นไปในเบื้องหน้า ด้วยประการฉะนี้ แล

๑ การตั้งตนไว้ชอบ

มงคลข้อต่อไป ข้อที่ว่า "การตั้งตนไว้ชอบ" เป็นมงคลสูงสุด

การตั้งตนไว้ชอบ ตั้งอย่างไรเป็นมงคล (เหตุให้เจริญ) อย่างไร

พระอรธกถาจารย์ท่านขยายความให้เข้าใจว่า "ตน" ก็คือจิต ตั้งตนก็คือตั้งจิตของเรานั้นแล กล่าวคือ ให้ตั้งอยู่ใน ศรัทธา ศีล สุตะ และจาคะ ปัญญา นั้นเอง ฝึกฝนตนเองให้เปี่ยมด้วยคุณธรรมเหล่านี้ รับรองว่าเจริญแน่นอน ขอยก นิทานมาสาธกดังนี้

หมูโจรห้าร้อย

โจรปล้นฆ่าคนมาจำนวนมาก วันหนึ่งถูกชาวบ้านหมู่ใหญ่รวบรวมกำลังต่อสู้ เมื่อสู้ชาวบ้านไม่ได้ จึงหนีเอาตัวรอด ไปพบพระภิกษุรูปหนึ่ง ขอให้ท่านช่วยเป็นที่พึ่งให้ด้วย เพราะชาวบ้านจำนวนมากกำลังไล่ล่า พระภิกษุรูปนั้นกล่าวว่า ที่พึ่งอื่นไม่มีนอกจากศีลเท่านั้น พวกเธองถือศีล 5 ให้บริบูรณ์ จะปลอดภัย

พวกโจรห้าร้อยก็สมาทานศีลห้า และรักษาศีลห้าอย่างเคร่งครัด พวกชาวบ้านตามมาพบเข้า จึงจับโจรเหล่านั้นฆ่าตาย อย่างง่ายดาย (เพราะพวกโจรไม่ต่อสู้) โจรห้าร้อยตายไปไปเกิดเป็นเทวบุตรบนสวรรค์

จุดจากสวรรค์แล้วมาเกิดในตระกูลชาวประมง วันหนึ่งจับปลาทองที่มีกลิ่นปากเหม็นได้ จึงนำไปถวายพระเจ้าปเสนทิโกศล

พระเจ้าปเสนทิโกศลนำปลาไปแสดงให้พระพุทธรองค์ และภิกษุสงฆ์ดู พอปลาอำปากหวานเท่านั้น กลิ่นเหม็นฟุ้งดับ

ไปทั่วพระนคร (พูดเวอร์ไปหน่อย) พระพุทธองค์จึงตรัสบอกบรรพกรรมของปลาทองปากเหม็นให้ที่ประชุมทราบ

ชาวประมง อดีตโจรหัวร่อยไฉ่ฟังกี่สลดใจ เลิกละอาชีพรบะมง ออกบวชเป็นพระ บำเพ็ญสมาธิวิปัสสนา ไม่ช้าไม่นานก็ได้บรรลุพระอรหัตผล

สรุปตรงนี้ก็คือ อดีตโจรหัวร่อยตั้งคนอยู่ในศีลอันบริสุทธิ์ก็ย่อมได้รับอานิสงส์ คือ เกิดในสวรรค์และบรรลุเป็นพระอรหันต์ในที่สุด

ในนิทานนี้ เอ่ยถึงนิทานย่อยอยู่เรื่องหนึ่ง คือ ปลาทองปากเหม็น นี่แสดงว่า ตั้งตนไว้ผิด ย่อมได้ความเสื่อมขนาดหนักดังปลาพิลึกตัวนี้

ในอดีตกาลนานมาแล้ว มีพี่น้องสามคน ออกบวชในพระพุทธศาสนา ภิกษุและภิกษุณีผู้น้องเรียนพุทธวจนะจนเชี่ยวชาญเป็นพหูสูตร เมื่อรู้มากก็มีทิฐิมานะมาก หนักข้อถึงขนาดดูหมิ่นภิกษุผู้ทรงศีลทรงธรรมอื่นๆ แก่นั้นยังไม่พอยังอวดตนว่า ได้รู้พระธรรมเอง ไม่ได้เรียนมาจากไหน ลบหลู่ดูหมิ่นพระศาสดาท่านองว่าข้านี้ใหญ่ที่สุด เก่งที่สุด ไม่มีใครเกิน

ภิกษุณีน้องสาวก็สนับสนุน และปฏิบัติเยี่ยงเดียวกัน ในขณะที่ภิกษุน้องชายไม่เห็นด้วย ไปตักเตือนให้พี่ชายและน้องสาวสำนึกตัวให้ดูว่า พวกตนเป็นลูกศิษย์พระพุทธเจ้า ประพฤติในธรรมวินัยของพระองค์ ไม่ควรลืมน ทำการลบหลู่ดูหมิ่นพระรัตนตรัย

แต่สองพี่น้องไม่ฟัง ยังคงอึกเขิมอย่างนั้น จนสิ้นอายุขัยตายไปแล้วก็ไปตกนรกหมกไหม้เป็นเวลานาน

มาพุทธกาลนี้ ภิกษุผู้พี่ใหญ่มาเกิดเป็นปลาทองสวยงามมาก ถูกชาวประมงจับได้ นำไปถวายพระราชินี พระราชินีไปแสดงให้พระพุทธองค์ชม พร้อมทูลถามความเป็นมาของปลาทองปากเหม็น

พระพุทธองค์ตรัสว่า ที่ปลานี้เกิดมามีผิวทอง เพราะตอนบวชได้มีใจเลื่อมใสมาแต่ต้น ประพฤติพรหมจรรย์มา อานิสงส์แห่งการประพฤติพรหมจรรย์จึงทำให้มีสีทองอร่าม แต่ภิกษุนั้นเรียนธรรมที่พระศาสดาแสดงจนเป็นพหูสูตร กลับปฏิเสธว่าไม่ได้เรียนรู้จากใคร แถมยังคัดค้านคำสอนของพระพุทธเจ้าบางเรื่องบางประเด็นด้วย จึงบันดาลให้มาเกิดเป็นปลาทองปากเหม็น

นี่แสดงว่า การตั้งตนไว้ผิด ย่อมนำมาซึ่งความวิบัติด้วยประการฉะนี้แล...

ภรรยาพราหมณ์มีจลาทัญญิ

พราหมณ์มีภรรยาสาวสวยคนหนึ่ง สองคนนับถือคนละศาสนา พราหมณ์นับถือศาสนาพราหมณ์ พราหมณ์เป็นพุทธสาวิกา แต่ที่อยู่กันมาด้วยความสงบพอสมควร เพราะฝ่ายภรรยาประนีประนอม สามีให้ช่วยทำบุญ เช่น เลี้ยงพราหมณ์ เช่น ไหว้ตามประเพณีพราหมณ์ เธอก็ทำ แม้ว่าสามีจะไม่สนใจพระพุทธศาสนา ก็ไม่ว่าอะไร ปล่อยให้เขาทำไปตามศรัทธา

มีอย่างเดียวที่สามีไม่ยินยอม ก็คือ เวลาอยู่ต่อหน้าพวกพราหมณ์ อย่าเอ่ยชื่อถึงพระพุทธเจ้าหรือพระสงฆ์สาวก ให้พวกพราหมณ์ระคายหู

แต่ก็อย่างว่า คนที่เคยสวดมนต์นมัสการพระรัตนตรัยอย่างสม่ำเสมอ นั้น ย่อมจะพลังผลอบัง เวลาสะกดหรือจะล้มเชือกก็หลุดอุทานออกมาว่า "นะ โม ตัสสะ ณะคะวะ โต" หลุดออกมาที่ไรก็ถูกสามีตะเพิดทุกที

วันหนึ่ง สามีจะเลี้ยงพระ พราหมณ์กำชับภรรยาว่า เวลาเลี้ยงพระของเขาอยู่นั้น อย่าผลอเอ่ยถึงพระของนางเป็นอันขาด นางก็รับปากรับคำเป็นอย่างดี

ขณะยกถาดอาหารจะไปถวายพระพราหมณ์ นางก็สะดุดล้มลง จึงอุทานว่า "นะ โม ตัสสะ ณะคะวะ โต"

พระพราหมณ์กำลังสวอปามอาหารอยู่ ก็บ่นว่า วันนี้บุญไม่เป็นบุญเสียแล้ว พวกเราได้อินเสียงกาลกนิ์เต็มสองหู จึงลุกจากอาสนะเดินหนีไปพร้อมกัน พलगหันหน้ากลับมาด่าพราหมณ์เจ้าภาพอย่างเสียๆ หายๆ

พราหมณ์เสียใจมากที่พิธีทำบุญถูกยกเลิกกลางคัน โกรธภรรยาหัวฟัดหัวเหวี่ยง ลงจากเรือนไปหาพระพุทธเจ้า เพื่อต่อว่าเป็นต้นเหตุให้ภรรยาหลงใหล และทำให้ขายหน้า

ไปถึงก็คำถอดๆ คำจบนูสึกหายเหนื่อยแล้ว เห็นพระพุทธเจ้าประทับนั่ง ไม่ตอบโต้อะไร จึงถามว่า สมณะโคดมคนเราทำอะไรได้จึงจะเป็นสุข พระพุทธเจ้าตรัสว่า ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตมีแต่ก่อทุกข์ ก่อเวรภัย ฆ่าความโกรธในใจเราสิ จึงมีความสุขสงบเย็นได้

พราหมณ์พิจารณาตามกระแสพระคำรัส และเห็นดีด้วย เพราะตอนที่ตนโกรธ เห็นช้างเท่าหมูนั้น จิตใจมันร้อนรุ่ม กระวนกระวาย หัวอกแทบจะระเบิด แต่พอความโกรธมันสงบลง มันผ่อนคลาย เบาสบาย จึงไม่คิดค่าใครอีกต่อไป

ขอบวชเป็นสาวกพระพุทธศาสนา ไม่ช้าไม่นานเขาก็อยู่เหนือความโกรธ ได้บรรลุภาวะที่ดับเย็นสนิทแล้วแล...

พราหมณ์ขี้เหนียว

ในเมืองแห่งหนึ่ง มีพราหมณ์กิมหามัจฉริยะ (จอมมหาขี้เหนียว) อยู่อย่างปอนๆ ใส่เสื้อฝ้ายราคาถูก กินอาหารพื้นๆ ราคาถูก ไม่มีเสียอะไรที่จะขึ้นเหลา สั่งหูลลามา ชุปเชื้อไฟแพงๆ ரசชาติอร่อยๆ มากิน ไม่ใช่ไม่อยาก แต่อยาก เห็นคนอื่นกินแล้วน้ำลายไหล แต่สามารถควบคุมความอยากของตนเอาไว้ได้

วันหนึ่งเดินทางกลับจากเฝ้าพระมหากษัตริย์ แวะเยี่ยมบ้านเศรษฐีน้อย (คือ มีหุ้นน้อยกว่าตัวเอง ซึ่งมีมากเสียจนจำไม่ได้ว่าเท่าไร) เห็นเศรษฐีน้อยบริโภคน้ำขาวรูปายาสอย่างดี ส่งกลิ่นหอม โขยมาต้องจุมกจนน้ำลายสอ อนุเศรษฐีจึงร้องเชิญว่า "ท่านเศรษฐี เชิญทานข้าวด้วยกัน ข้าวปายาสกำลังร้อนเชียวเชิญครับ"

เศรษฐีกลิ่นน้ำลายเอือก ออยากกิน แต่นึกถึงวันข้างหน้าว่า ถ้าเรากินของเขาในวันนี้ วันหน้าเราก็จะต้องเลี้ยงเขาตอบแทน ทรัพย์เราก็จะร่อยหรอไปเปล่าๆ ว่าแล้วก็สั่งศิระะดิกๆ ไม่ยอมกิน ทั้งๆ ที่ใจอยากกินแทบจะขาด

จึงรีบลงจากเรือนของเศรษฐีน้อยๆ ถึงบ้านก็ไม่กินอะไรนอนห่มผ้าคลุมโปง ครางหงิงๆ

ภรรยาทราบเรื่องสามปีเพราะอยากกินข้าวมธุปายาสจึงร้องด้วยความสงสารว่า โธ พ่อ เรื่องแค่นี้ก็ทุกข์ร้อนด้วย เราไปซื้อข้าวมาหุงมธุปายาสกินเองก็ได้ จะเอาแค่นี้ เลี้ยงคนทั้งชอยก็ยอมได้ สามิตาเหลือก็ ร้องว่า อย่าเชียวนะ เปลือง "ถ้าเช่นนั้นเลี้ยงเฉพาะเราสองคนก็ได้" สามิตากล่าวต่อว่า เธอเกี่ยวอะไรด้วย เปลืองเปล่าๆ ให้นั่งกินคนเดียว

"ถ้าฉันที่จัดการเอง ก็เหนียวแม่กับเมีย ไม่ยุ่งด้วยแล้ว"

สามิตาจึงหาเครื่องปรุงข้าวมธุปายาส ออกไปหาทำเลหุงข้าวมธุปายาสใกล้ทุ่งไม้แห่งหนึ่ง ในป่าละเมาะนอกเมือง คิดว่าคงไม่มีใครมาเห็นและขอส่วนแบ่ง

ท้าวสักกะเทวราช ผู้เคยเป็นพ่อของตาราพราหมณ์ซึ่งเหนียวจึงจำแลงกายเป็นพราหมณ์เต่าหูหนวกเดินมาใกล้ๆ ร้องถามว่า ใครทำอะไรอยู่ เห็นควันไฟ สงสัยว่ากำลังหุงข้าวเลี้ยงพราหมณ์ใช่ไหม ฉันขอรับเศษข้าวของพวกพราหมณ์ด้วยจะได้ไหม

พราหมณ์ซึ่งเหนียวร้องลั่น "ไม่ใช่ๆ อย่าเข้ามา ไม่มีการเลี้ยงพราหมณ์ดอก "ว่าไงนะ จะหุงกินเองหรือ ถ้าฉันขอกินด้วยคน ไม่กินมากดอก"

พราหมณ์ซึ่งเหนียวร้องลั่น "ไม่ใช่โว้ย ไอ้แก่หูหนวก ไปที่อื่น"

ร้องอย่างไรพราหมณ์เต่าก็ทำไม่ได้ยิน เดินเข้ามาจนได้แล้วกล่าวโศลกว่า...

"มีน้อยควรให้น้อย มีปานกลางควรให้ปานกลาง มีมากแล้วค่อยให้มาก จงให้ทานด้วย กินเองด้วย กินคนเดียวยอมไม่ได้ความสุข"

พราหมณ์ซึ่งเหนียวกล่าวว่า ท่านพูดเข้าที่ ถ้าเช่นนั้นเราจะแบ่งให้นิดหน่อย จากนั้นปัญญาจสิทเพบุตรก็มากล่าวโศลกว่า

ผู้ใดเมื่อเขกนึ่งแล้วกินอาหารคนเดียว ผู้นั้นนับว่ากลืนกินเบ็ด หย่อนลงด้วยสายยาวๆ ท่านโกสิยะ เราขอเตือนสติท่าน จงให้ทานด้วย จงกินด้วย ผู้ใดเมื่อเขกนึ่งแล้วกินคนเดียว ผู้นั้นยอมไม่ได้ความสุข"

พราหมณ์กล่าวว่า "ท่านก็กล่าวเข้าที่ นั่งลง เราจะให้หน่อยหนึ่ง"

จากนั้นมาตุลิตเพบุตรก็มากล่าวโศลกว่า...

ใครรำลึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง ทำการเช่นสรวงแก่เทพทั้งหลาย ที่ทำพุกา ทำปยา ทำโทณะ หรือทำใดก็ตาม ย่อมจะได้อันดีสงสับ้าง ท่านโกสิยะ เราขอเตือนสติท่าน จงให้ทานด้วย จงกินเองด้วย ผู้ใดเมื่อเขกนึ่งแล้วกินอาหารคนเดียว ผู้นั้นยอมไม่ได้ความสุข

เศรษฐีซึ่งเหนียวกล่าวว่า ท่านก็พูดเข้าที่ นั่งลง ท่านจะได้หน่อยหนึ่ง

เศรษฐีขี้เหนียว กำลังเผชิญกับอากันตุกะผู้เหนียวว่าไม่ยอมไปไหน นั่งรอส่วนแบ่งอยู่ด้วยกัน 5 คน คือ พระอินทร์ จำแลงเป็นพราหมณ์เฒ่า สุริยเทพบุตร จันทเทพบุตร มาตุลีเทพบุตร และปัญจสิขเทพบุตร ต่างก็จำแลงกายเป็นหนุ่มหล่อมาขอส่วนแบ่ง

เศรษฐียกหม้อมธุปายาสลงจากเตา กล่าวว่า พวกท่านจงเอาใบตองมา คิดให้คนละครึ่งใบตองก็พออะ จะได้ไม่เปลือง อากันตุกะทั้ง 5 ยื่นมือเปล่าออกไป ใบตองจึงขนาดใหญ่อยู่ที่มือทันที เศรษฐีว่าใบไม้ชิ้นใหญ่ไป เอาใบตองเคียนก็พอ อากันตุกะขอเอาใบตองเคียนมา แต่กลายเป็นใบตองเคียนยักษ์โตจนดโล่ทหาร

เศรษฐีจำใจเอาทัพพีตักให้คนละครึ่งน้อย ตักไปๆ ข้าวมธุปายาสพร่องลง เหลือติดหม้อมือนิดหน่อย เล่นเอาเจ้าภาพใจแป้วจะกินอ้อมหรือเปล่านี่ อะไรทำนองนี้

ขณะนั้น ปัญจสิขเทพบุตรจำแลงกายเป็นสุนัขตัวใหญ่เดินเข้ามาจะถ่ายปัสสาวะใส่ข้าวมธุปายาส อากันตุกะทั้งหลายก็เอามือปิดกระพุ้งของคนไว้ เศรษฐีก็รีบปิด แต่สุนัขก็ถ่ายรดมือแฉกจนได้

แกโกรธถือท่อนไม้ไล่ตีสุนัข มันวิ่งเร็วจนตามไม่ทัน วกมาปัสสาวะในหม้อข้าวมธุปายาสจนได้ คราวนี้สุนัขกลับเป็นผู้ไล่กัดเศรษฐี เศรษฐีหนีสุนัขแล้วมาขอให้อากันตุกะทั้งหลายช่วยไล่สุนัขไป

อากันตุกะทั้งหมดก็ลอยขึ้นในอากาศ ส้าแดงคนให้ปรากฏ แดกใจ ถามว่าพวกท่านเป็นใคร พระอินทร์กล่าวว่า นี่คือ สุริยเทพบุตร นี่คือจันทเทพบุตร นี่มาตุลีเทพบุตร ส่วนสุนัขที่เหยี่ยวใส่หม้อข้าวท่านคือปัญจสิขเทพบุตร ส่วนเราคือ ลี้กัษเทวาราช

พวกเราเห็นว่าท่านขี้เหนียวนัก มีทรัพย์สินเงินทองก็ไม่ใช้สอยเอง ไม่เลี้ยงบุตรภรรยา และคนที่ควรเลี้ยงอย่างดี ที่เหลือก็ไม่จุนเจือสังคัม บุญทานก็ไม่เคยทำ ท่านตายไปจะตกนรกหมกไหม้ เราจึงมาเตือนท่าน ท่านยกท่านขึ้นจากรนรก

ว่าแล้วก็หายวับไป เศรษฐีนี้ก็สลัดใจที่ตนไม่ทำประโยชน์อะไรให้แก่ตน คนอื่น และสังคัม เพราะความขี้เหนียว รีบกลับบ้านประกาศให้ชนข้าวของจากคลังให้ท่านแก่ยากจนวิพกทั้งหลาย สร้างโรงทานสี่มุมเมืองเป็นการใหญ่ กลายเป็นคนละคนไปเลย

จากนั้นไม่นาน เศรษฐีสร้างศาลาริมป่าหิมพานต์ ออกบวชเป็นนักพรต บำเพ็ญศีลภาวนาอย่างเคร่งครัด ตายไปไปเกิดเป็นเทพบริวารของท้าวลี้กัษเทวาราช ท้าวลี้กัษเห็นหน้าก็จำได้ กล่าวอนุโมทนาในการกระทำของอดีตเศรษฐี ประทานนางเทพกัญญา นามว่า หิริเทวี ให้ปรนนิบัติ

จุดจากสวรรค์แล้วมาเกิดเป็นกุลบุตรชาวเมืองสาวัตถี ในสมัยพุทธกาลนี้ ด้วยอุปนิสัยที่มีมาแต่ปางก่อน เขาเกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา ออกบวชเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า บวชมาแล้วเป็นพระที่ยินดีในการบริจาคทาน บิณฑบาตได้มาแล้ว ถ้ำปฎิภาทก (ผู้รับทาน) มีอยู่ใกล้ ก็ไม่ยอมฉันภัตตาหารที่ได้มานอกจากจะให้แก่ปฎิภาทก

พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญภิกษุรูปนั้นว่า เป็นผู้มึนใจเอื้ออารี เปี่ยมด้วยสารานิยธรรม แล้วตรัสเล่าสุชา โภชนชกค ให้ภิกษุทั้งหลายฟัง

เรื่องก็จบลงเพียงเท่านี้ ท่านพระอรชกถาจารย์นำทานเรื่องนี้มาเล่าให้ฟังเพื่อแสดงว่า คนที่ตั้งตนไว้ผิด ภายหลังตั้งตนไว้ถูกต้องเช่นเศรษฐีขึ้นเหินยวคนนี้ ภายหลังละทิ้งนิสัย "ตั้งเม" กลายเป็นคนใจบุญสุนทาน ก็ได้รับอานิสงส์มากมายดังกล่าวมา

๑ การตั้งใจฟังโดยมาก

มงคลข้อต่อไปเกี่ยวกับ พากุสัจจะ ความเป็นพหูสูต คือ คนที่ฟังมาก ศึกษามาก พุคให้เข้าใจคือ ผู้คงแก่เรียน พระพุทธเจ้าตรัสว่า การเป็นคนคงแก่เรียนเป็นเหตุให้ถึงความเจริญ เพราะคนที่รู้ข้อมูลมากๆ ข้อมูลเหล่านั้นย่อมเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจในการนำมาพิจารณาเพื่อเกิดปัญญาอย่างแท้จริง

พากุสัจจะ การได้ศึกษามาก การมีข้อมูลมาก ยังมีใช้ปัญญาแท้จริงถ้าจะเป็นปัญญาก็ก่อนุโลมเท่านั้น การมีความรู้ระดับพากุสัจจะไม่จำเป็นจะต้องบรรลุมรรค ผล นิพพาน แต่ถ้าผู้บรรลุมรรค ผล นิพพานมีพากุสัจจะจะเป็นพื้นฐานที่ย่อมมีประโยชน์ เพราะจะได้อาศัยความรู้ในเชิงวิชาการนั้นอธิบายประสบการณ์โดยตรงให้คนอื่นเข้าใจได้ง่ายขึ้น

ขอนำทานมาสาธกสักเรื่องดังนี้

พระอานนท์พุทธอนุชา

พระอานนท์...เป็นลูกพี่ลูกน้องกับพระพุทธเจ้า ออกบวชพร้อมกับเจ้าศากยะ เจ้าโกถิยะ และนายภูษามาลา รวมทั้งหมด 67 คน

บวชมาแล้วก็มีความอดสาหะ พยายามศึกษาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างดียิ่ง ได้บรรลุโสดาปัตติผล ท่านเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง จะเห็นได้จากตอนที่คณะสงฆ์สรรหาบุคคลเพื่อมารับตำแหน่งพุทธอุปัฏฐากถาวร

พระสงฆ์ขอร้องให้ท่านรับหน้าที่นี้ เพราะไม่มีใครสามารถทำได้ดีเท่ากับท่านพระอานนท์

พระอานนท์ขอเสนอเงื่อนไข 8 ข้อ สามในแปดข้อนั้นมีใจความว่า...

เมื่อพระพุทธองค์เสด็จไปแสดงพระธรรมเทศนาที่ใด ขอให้พระพุทธองค์พาท่านไปด้วย

ถ้าไม่มีโอกาสไปฟัง เมื่อกลับมาแล้วขอให้พระพุทธองค์ทรงแสดงให้ฟังซ้ำด้วย

ถ้าท่านเกิดความสงสัยในเรื่องใด ขอให้ประธานอนุญาตให้เข้าเฝ้าทูลถามให้หายสงสัยเมื่อนั้น

เงื่อนไขเหล่านี้ทำให้ท่านพระอานนท์ได้มีโอกาสฟังธรรมจากพระพุทธองค์มากกว่าพระสาวกรูปใด เรียกได้ว่าไม่มีหัวข้อธรรมใดที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่ประชาชนจะหลุดรอดมันสมองของท่านพระอานนท์ไปได้ ท่านได้บันทึกไว้ในมันสมองของท่านหมดทุกเรื่อง ท่านจึงเป็นผู้รอบรู้ทรงจำพระพุทธรวณะได้มากที่สุด

คุณสมบัตินี้เองที่พระมหากัสสปะมองข้ามไม่ได้ เมื่อท่านพระมหากัสสปะดำริทำสังคายนาครั้งที่ 1 รวบรวมพระอรหันต์ผู้แตกฉานในปฏิสัมภิทาได้ 499 รูป ยังขาดอีกรูปจึงจะครบ 500 ตามที่ตั้งใจไว้ ท่านจำต้องเว้น "ที่นั่ง" นี้ไว้เพื่อพระอานนท์

ตอนนั้นพระอานนท์ยังไม่เป็นพระอรหันต์ ท่านมหากัสสปะจะรับก็ไม่ได้ เพราะคุณสมบัติยังไม่ครบ แต่จะเว้นท่านไม่เอาท่านมาร่วมเลยก็ยิ่งไม่ได้ใหญ่ เพราะการทำสังคายนาครั้งนี้ขาดพระอานนท์รูปเดียวก็จะไม่สำเร็จสมบูรณ์

เมื่อพระอานนท์รู้ว่าท่านมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับงานใหญ่เช่นนี้ ท่านจึงตั้งหน้าตั้งตาบำเพ็ญเพียร (ความหมายก็คือคร่ำเคร่งฝึกสมาธิวิปัสสนาเป็นการใหญ่ ไม่พักไม่ผ่อนติดต่อกันหลายวัน) จนเหนื่อยอ่อน

คืนวันหนึ่ง ขณะนั่งสมาธิ เดินจงกรมติดต่อกัน จนเวลาล่วงเลยตีหนึ่งสองยาม ท่านรู้สึกเมื่อยกล้ามเนื้อจะพักสักเล็กน้อยแล้วค่อยมาทำต่อ พอท่านนั่งลงจะเอนกายลงพักผ่อน เท้าข้างหนึ่งยังไม่พินพืน ศีรษะยังไม่ทันถึงหมอน ท่านก็เกิด "ความสว่างโพลงภายใน" คือ บรรลุพระอรหัตผลทันที

การบรรลุพระอรหัตผลของท่านจึงพ้นจากอริยาบถทั้งสี่ คือจะอยู่ในระหว่างนั่งก็ไม่ใช่ ยืนก็ไม่ใช่ เดินก็ไม่ใช่ นอนก็ไม่ใช่

ในการทำสังคายนาครั้งนั้นพระอานนท์ได้รับหน้าที่เป็นผู้วิสันาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ท่านได้เล่าให้ฟังถึงข้ออรรรถธรรมต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในที่ต่างๆ แก่ที่ประชุมสงฆ์ โดยไม่คิดเพี้ยนเลย

ความเป็นผู้ฟังมาก จำได้มาก ของพระอานนท์ จึงเป็นประโยชน์แก่ตัวท่านเองและพระพุทธศาสนาโดยรวม ด้วยประการฉะนี้...